

۲۱-۱-۸- بیانیه‌ها و توصیه‌نامه‌های مرتبط با رفع تبعیض در آموزش

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۱۱

تاریخ پذیرش و انتشار: ۱۳۹۳/۳/۳

دکتر محدثه محب حسینی^۱

مقدمه

کنوانسیون‌ها (پیمان‌نامه‌ها)، توافق‌نامه‌هایی هستند که بین اشخاص و ملت‌ها منعقد می‌شوند و هدف از آن‌ها، انجام اقدامات هماهنگ و متناسب در خصوص نحوه عمل یا رفتار در شرایط مشخص و حوزه‌های خاص است (آلین^۲، ۱۹۹۳: ۲۷۱). یونسکو با همکاری کشورها از طریق کنوانسیون‌ها، اصول و شیوه‌های عمل را مشخص می‌کند، روش‌ها و معیارهای ارزیابی را تعیین می‌کند که قابل استفاده در تحقق اهداف توسعه منابع انسانی است. کارکرد این کنوانسیون‌ها زمانی است که در بین کشورها، تفاوت‌های فرهنگی، نهادی، ساختاری، علمی و پژوهشی در ارتباط با موضوعات مختلف جهانی ایجاد می‌شود، در این زمان دولت‌ها نیاز به یک ابزار حقوقی دارند تا چارچوب مشخص و قواعد مشترکی را در ارتباط با حوزه‌های مختلف در جامعه بین‌المللی مشخص کند. این ابزار می‌تواند یک توصیه‌نامه، بیانیه یا یک کنوانسیون باشد. در یونسکو، کنوانسیون‌ها همراه با توصیه‌نامه‌ها و بیانیه‌ها از ابزارهای حقوقی^۳ محسوب می‌شوند که جنبه‌ی نظارتی و اجرایی دارند.

در اساسنامه یونسکو به‌عنوان نهاد آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد ذکر شده است که یکی از وظایف آن: "نهادی کردن همکاری میان ملت‌ها به‌منظور پیشبرد ایده برابری فرصت‌های آموزشی بدون توجه به نژاد، جنسیت یا هرگونه تمایز دیگر اقتصادی یا اجتماعی است". این موضوع در کنوانسیون رفع تبعیض در آموزش ذکر شده است که یونسکو در ۱۴ دسامبر ۱۹۶۰ آن را تدوین و تصویب کرد. این کنوانسیون، چارچوبی قانونی برای دستیابی فراگیر به آموزش با کیفیت فراهم می‌کند و شامل تمهیداتی در مورد آزادی در آموزش، اهداف آموزشی و حقوق اقلیت‌ها است که در اساسنامه یونسکو مطرح شده است.

"هدف این کنوانسیون، نه‌تنها حذف تبعیض در آموزش، بلکه تصویب اقداماتی در جهت ارتقای برابری فرصت‌ها و اقدامات در این زمینه است. این کنوانسیون دولت‌ها را برمی‌انگیزاند تا سیاستی ملی از طریق روش‌های متناسب با شرایط خاص و برای کاربردهای ملی تنظیم کنند، توسعه بخشند یا به کار برند که برابری فرصت و اقدام در آموزش را فراهم سازد" (یونسکو، ۲۰۱۰: ۱۰).

محتوای کنوانسیون

در این کنوانسیون، اصطلاح آموزش به کلیه سطوح آموزش و انواع آن اطلاق می‌شود که شامل دسترسی به آموزش، معیار و کیفیت آن و شرایطی است که آموزش در چارچوب آن ارائه می‌شود.

کنوانسیون رفع تبعیض در آموزش شامل ۱۹ ماده است که در آن جنبه‌های مختلف تبعیض در آموزش را تعریف می‌کند. در ماده اول این کنوانسیون ذکر شده است: "اصطلاح تبعیض شامل هرگونه تمایز، محرومیت، محدودیت یا اولویتی است که بر اساس نژاد، رنگ، جنسیت، زبان، مذهب، عقیده سیاسی یا هرگونه عقیده دیگر، خاستگاه اجتماعی یا ملی و وضعیت اقتصادی یا شرایط تولد به وجود می‌آید و هدف یا پیامدش تخریب یا تضعیف برخورد یکسان آموزشی و به‌ویژه موارد زیر است:

۱. مدیر بخش آموزش کمیسیون ملی یونسکو

2. Allain

3. Legal instruments

الف - محروم کردن فرد یا گروهی از افراد از هر نوع یا هر سطح از آموزش؛

ب- محدود کردن فرد یا گروهی از افراد به استفاده از کیفیت آموزشی پایین‌تر؛

ج- تأسیس یا تداوم مؤسسات یا نظام‌های آموزشی جداگانه برای افراد یا گروه‌ها، البته با توجه به شروطی که در بند ۲ این کنوانسیون ذکر شد.

د - تحمیل شرایط به فرد یا گروهی از افراد که مغایر با منزلت انسانی است.

ماده ۲ این کنوانسیون، جنبه‌های چندگانه تأسیس یا تداوم مؤسسات آموزشی و موضوع تبعیض را موردنظر قرار می‌دهد و به نکات زیر اشاره می‌کند:

الف) تأسیس یا تداوم مؤسسات آموزشی یا نظام‌های آموزشی جداگانه برای شاگردان هر دو جنس، باید به صورتی باشد که موجب دسترسی یکسان آن‌ها به آموزش شود، کارکنان آموزشی را که به لحاظ صلاحیت علمی دارای معیارهای یکسان و ساختمان و تجهیزات مدارس را که به لحاظ کیفی یکسان هستند، در اختیار آن‌ها قرار دهد و فرصت استفاده از دوره‌های آموزشی یکسان یا معادل را برای هر دو جنس فراهم سازد.

ب) در مؤسسات یا نظام‌های آموزشی جداگانه‌ای که به دلایل مذهبی و زبانشناسی تأسیس و تداوم می‌یابند و آموزشی مطابق با خواسته‌های اولیا یا قیم‌های حقوقی دانش‌آموزان ارائه می‌دهند، دانش‌آموزان بتوانند حضوری انتخابی داشته باشند و از آموزشی بهره‌مند شوند که با معیارهای تعیین‌شده توسط مراجع ذیصلاح و کاردان، به‌ویژه پایه‌های آموزشی یکسان، مطابقت دارد.

ج) تأسیس یا تداوم مؤسسات آموزشی خصوصی باید به صورتی باشد که هیچ گروهی را از آموزش محروم نکنند و تسهیلات آموزشی بیشتر و مازاد بر آنچه مراجع دولتی در اختیار قرار می‌دهند، فراهم کنند و آموزشی عرضه کنند که با معیارهای تعیین و تصویب‌شده توسط مراجع ذیصلاح و کاردان به‌ویژه در پایه‌های آموزشی یکسان، مطابقت داشته باشد.

در ماده ۳ کنوانسیون، انجام اقدامات و فعالیت‌هایی برای حذف و جلوگیری از تبعیض برای کشورهای عضو ذکر شده است که عبارت‌اند از:

الف) هر نوع تمهیدات قانونی و هرگونه دستورالعمل و اقدام اداری را که موجب تبعیض در آموزش می‌شود، ملغی و متوقف کنند؛

ب) رفع هرگونه تبعیض در پذیرش دانش‌آموزان و دانشجویان در مؤسسات آموزشی را - در صورت لزوم - از طریق قانون‌گذاری تضمین کنند؛

ج) اجازه ندهند که مراجع دولتی هیچ‌گونه استثنائی بین اتباع کشور خود و دیگران قائل شوند، مگر اینکه این استثناء بر اساس شایستگی یا نیاز دانش‌آموزان صورت گیرد، آن‌هم در قالب کاهش شهریه، اعطای بورس تحصیلی یا سایر اشکال کمک به آن‌ها نظیر فراهم کردن تسهیلات یا دادن مجوز جهت ادامه تحصیل در کشورهای خارجی؛

د) برای اتباع خارجی مقیم در سرزمین‌های خود، به‌اندازه اتباع کشور خود، امکان دسترسی به آموزش را فراهم کنند.

ماده ۴ این کنوانسیون، تعهدات دیگری را برای کشورهای عضو برای تدوین، توسعه و به‌کارگیری یک سیاست ملی متناسب و سازگار با شرایط بومی جهت استفاده از فرصت‌های آموزشی برابر و برخورد یکسان با دانش‌آموزان و دانشجویان پیش‌بینی کرده است که عبارت‌اند از:

الف) آموزش ابتدایی رایگان و اجباری، دسترسی و دستیابی همگان به آموزش متوسطه، دسترسی یکسان همگان به آموزش عالی بر اساس توانایی فردی و تضمین پیروی همگان از قانون اجباری ورود به مدرسه.

ب) تضمین کنند که معیارهای آموزشی در همه مؤسسات آموزشی عمومی هم‌سطح، برابر و شرایط مربوط به کیفیت آموزش در آن‌ها یکسان باشد.

ج) تشویق و جدیت در آموزش افرادی که هیچ‌گونه آموزش ابتدایی دریافت نکرده و یا دوره آموزش ابتدایی را کاملاً به پایان نرسانده‌اند.

د) ایجاد شرایطی که همه بتوانند بدون تبعیض، حرفه معلمی را بیاموزند.

در ماده پنج کنوانسیون، به محتوای آموزش اشاره شده است، بدین مضمون که: " آموزش باید در جهت توسعه کامل شخصیت انسانی و تقویت احترام به حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین سوق داده شود که این خود به تفاهم، بردباری و دوستی میان تمامی ملل، گروه‌های نژادی و یا مذهبی کمک می‌کند و فعالیت‌های سازمان ملل در جهت تداوم صلح را ارتقاء می‌بخشد."

در همین ماده، به حقوق آموزشی اقلیت‌ها نیز اشاره شده است که عبارت‌اند از:

- به رسمیت شناختن حق فعالیت‌های آموزشی خاص اقلیت‌ها در کشور ضروری است. این فعالیت‌ها، شامل اداره کردن مدارس با در نظر گرفتن سیاست آموزشی هر کشور و به کار بردن و یا تدریس زبان آن اقلیت، البته با توجه به شروط زیر:

- این حق نباید به‌گونه‌ای مورد استفاده قرار گیرد که اعضای این اقلیت‌ها را از درک فرهنگ و زبان کل اجتماع و شرکت در فعالیت‌های آن بازدارد و یا اینکه استقلال ملی را تحت‌الشعاع قرار دهد؛
- سطح کیفیت آموزشی آن‌ها نباید از سطح کیفیت کلی که توسط مراجع ذیصلاح تعیین یا تصویب می‌شود، پایین‌تر باشد؛
- ورود به این مدارس اختیاری باشد.

طبق ماده ۷ کنوانسیون، کشورهای عضو یونسکو موظف‌اند گزارش‌های دوره‌ای در مورد مفاد قانونی و اجرایی و دیگر فعالیت‌هایی که در راستای به‌کارگیری کنوانسیون اتخاذ کرده‌اند به کنفرانس عمومی یونسکو ارائه دهند. از جمله این فعالیت‌ها، می‌توان به تدوین و توسعه سیاست‌های ملی و نیز نتایج حاصله و موانع پیش رو در به‌کارگیری این کنوانسیون اشاره کرد.

کنوانسیون رفع تبعیض در آموزش توسط شورای اجرایی یونسکو به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در فرآیند اقدامات و فعالیت‌های مربوط به آموزش برای همه در نظر گرفته شده است؛ زیرا دول عضو را متعهد می‌سازد تمهیدات کنوانسیون را در قوانین ملی یا داخلی خود ادغام کنند. تا کنون ۹۷ کشور جهان از جمله جمهوری اسلامی ایران (در سال ۱۹۶۸) به این کنوانسیون پیوسته‌اند (یونسکو، ۱۹۶۰).

References:

- Implementation the Right to Education, A Compendium of practical examples. (2010). UNESCO, Paris
- Combating Discrimination in Education. (2011). UNESCO.
- Convention Against Discrimination in Education. (1960). UNESCO, Paris.